

Л. О. Примостка, д-р екон. наук, проф., завідувач
кафедри менеджменту банківської діяльності,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Світова криза 2008 р. стала найзначнішою подією в економічному житті суспільства в новому тисячолітті. На думку експертів, ця криза є першою повномасштабною економічною кризою в умовах глобалізації, тобто першою кризою планетарного масштабу. Підтвердженням цього є висока швидкість поширення (протягом короткого часу криза охопила більшу частину світу), стирання географічних меж (кризові явища проявилися в усіх країнах світу), прояв кризи навіть у тих країнах, які не переживали банківських криз в останній третині сторіччя (Німеччина, Великобританія, Голландія). Наприклад, у США протягом 2008 р. збанкрутувало 23 банківські установи. Ці факти підтверджують глобальний характер економічної кризи, яка охопила світ.

Україна стала далеко не першою країною, що зіткнулася з масштабною кризою в економіці та в банківській сфері зокрема. Кризові явища в економіці призвели до деформацій та нестабільності діяльності суб'єктів господарської діяльності, переважна більшість яких користувалася банківськими кредитами, що в підсумку негативно позначилося на результатах діяльності самих банків. Так, за сім місяців 2009 р. банки мали збитки в обсязі 18 360 млн грн [1], що перевищило сукупну суму прибутків, одержаних банківською системою за три попередні роки, яка становила 18 068 млн грн.

Рентабельність активів знизилася до рівня мінус 3,6 % проти найвищого значення за останній період 1,6 % у 2006 році. Навіть попри збільшення чистої процентної маржі з 5,3 % у 2008 р. до 6,36 % у 2009 р. та чистого спреду відповідно з 5,18 % до 5,5 % [1], які вказують на збільшення різниці між кредитними і депозитними ставками, банкам не вдалося уникнути значних збитків, спричинених різким погіршенням якості кредитного портфеля внаслідок неповернення кредитів.

Аналіз ситуації, яка склалася у вітчизняній банківській системі, свідчить, що багато банків зазнало фінансового краху в зв'язку з надзвичайно ризиковою діяльністю. В період кризових явищ, коли має місце загальний спад в економіці, а фінансовий

стан позичальників суттєво погіршується, особливої актуальності набуває концепція управління ризиками. В цей період значно підвищилися ризики ліквідності (жовтень — грудень 2008 р.), валютний (висока волатильність курсу — зростання з 5,05 до 9,87 гри за долар з подальшим зниженням до 8,05), процентний (значне підвищення депозитних ставок у зв'язку з різким відтоком депозитів). Проте найсуттєвіший вплив на банківську діяльність справив кредитний ризик, адже стрімке нарощування обсягів кредитування в останні роки призвело до критичного рівня концентрації сукупного кредитного портфеля банків, обсяг якого у 2008 р. перевищив 81 % обсягу активів. В гонитві за надприбутками був проігнорований загальновідомий факт, що банки найбільш вразливі до кредитного ризику, який відображає наявну чи потенційну загрозу для надходжень чи капіталу і виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання.

Як показали подальші події, висока концентрація кредитного ризику вже в жовтні 2008 р. призвела до банківської кризи. Банки, які дуже активно нарощували свій кредитний портфель, стикнулися з проблемою фінансування вже наданих кредитів. Раніше таке фінансування здійснювалося значною мірою за рахунок міжбанківських кредитів та коштів населення. Проте з наближенням світової фінансової кризи іноземні банки різко зменшили обсяги міжбанківського кредитування, стався відтік коштів населення з депозитних рахунків, що і призвело до кризи ліквідності.

У 2009 році обсяги кредитування знизилися і величина сукупного кредитного портфеля банків становила 746, 6 млрд грн, що склало 94 % від попереднього року. Питома вага кредитного портфеля в обсязі загальних активів теж знизилася до рівня 78 %, хоча ще й залишається досить високою.

Аналіз якості сукупного кредитного портфеля банків, визначеної за співвідношенням резервів на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків та обсягу кредитного портфеля, а також частки проблемних кредитів, показав, що з початку фінансової кризи проблемні позики зросли з 6,36 млрд (на 01.01.08) до 46,55 млрд грн (на 01.08.09) або в 7,4 разу. В 2009 р. резерви за активними операціями зросли на 36,1 млрд грн, в тому числі за кредитними операціями на 31,1 млрд грн або на 70 % [1].

Необхідність формування значних резервів за кредитними операціями призвели банки до збитків в обсязі 18,3 млрд грн, задекларованих банківською системою (станом на 01.08.2009 р.).

Таким чином, якість банківських кредитів значно погіршилася за незначного зростання обсягів.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що банківська система перебуває у дуже небезпечному стані. Однак, незважаючи на рекордний показник збитків, зафіксованих у балансах банків, криза загалом спонукає банківську систему до удосконалення та переоцінки своїх позицій в сфері менеджменту. Після подій наприкінці 2008 р. рівень довіри до банківської системи практично впав до нульової відмітки і на її відновлення необхідно буде багато часу та зусиль. Це істотно впливає на обсяги залучених коштів та структуру активів банківської системи, яку слід визнати недосконалою з погляду співвідношення прибутковості та ризиків. Аналіз загальних тенденцій сучасного розвитку кредитних операцій банків свідчить про суттєве послаблення ролі банківського кредиту в забезпеченні виробничого сектора додатковими грошовими коштами.

Для відновлення діяльності банківської системи на попередньому рівні необхідно спрямувати зусилля на підвищення рівня довіри до банків, зосередитись на зростанні рівня капіталізації банківської системи та змінити структуру активних операцій з огляду на досягнення оптимального рівня диверсифікації, основну увагу приділити удосконаленню системи управління ризиками. Це потребує не лише зусиль кожного окремого банку в сфері фінансового менеджменту, а й вираженої державної політики та посилення системи банківського регулювання та нагляду.

Література

1. Основні показники діяльності банків України на 1 серпня 2009 року // Вісник НБУ. — 2009. — № 9. — С. 45.

УДК 336.711

М. Ф. Пуховкіна, канд. екон. наук, доц., проф.
кафедри банківської справи,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ПОЛІТИКА РЕФІНАНСУВАННЯ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

В Україні регулювання грошового ринку через політику рефінансування відбувалося досить складно. Починаючи з 2001 року НБУ, запозичивши досвід Європейського центрального банку,